

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Žibintas naktyje

Jokia ne naujiena, kad žmogaus kūnas laikomas kuo tik nori ar įsivaizduoji – podiumu, vitrina, preke, biologiniu dariniu, atomų ir elementariųjų dalelių sandaupa ar kvantinių virpesių mechanizmu. Priklauso nuo žiūrinčiojo – ar jis pragmatikas ir materialistas, ar poetas, mistikas, atsiskyrėlis. Šiaip ar taip, mūsų žmogiškumas – ir kūniškasis, ir intelektinis, ir dvasinis – yra amžina mįslė ir mums patiems. Štai todėl su mūsų kūniškuoju pavidalu reikia elgtis subtiliai ir protingai, nes tik taip galime bent truputį priartėti prie supratimo, kam skirtas mūsų kūnas. O, toli gražu ne tik mums patiems, it koks žaislelis ar įrankis, kurio gali netausoti ar nebranginti!.. Jis yra lyg žibintas, turintis nešti šviesą, lyg išminties aliejaus kupinas ašotis, skirtas ne tik pačiam sau, o ir kitiems.

Viena iš populiarių modernių laikų idėjų, sakančių, kad žmogaus (ar vyro, ar moters) kūnas yra jo nuosavybė ir gali daryti su juo ką nori, manyčiau, yra ne tik neteisinga, bet ir neturinti ateities. Nes elgtis su kažkuo *kaip tau norisi* jau signalizuoja apie neteisingumą, apie *sugadinimo* pavojų – nes mūsų norai dažnai būna egoistiški, neprotingi, nesitvardantys. Argi nėra daug pavyzdžių, kai žmogus nualina ir paniekina savo kūną, taip tarsi išmesdamas jį į šiukšlyną? Argi kartu neišmetama ir blankiai virpanti dvasios ugnelė, kuri turėjo šviesti ne tik sau pačiam, bet ir kitam? O galbūt netgi kažką išgelbėti? Kažką paguosti? Kažkam padaryti gera?.. Juk mes ateiname į šį pasaulį ne trunkiai nugyventi savo gyvenimo, o kad kažkam suteiktume vilties.

Gal kartais mūsų kūnas mums nepriklauso? Mums nepriklauso nei savinaika, nei žudymasis, nei savo kūno niokojimas ar tyčiojimas iš jo. Mūsų kūnas yra namai – mūsų sielos ir tų sielų, kurios trumpam juose apsigyvena, kad paskui iš jų išsiveržtų kaip paukščiukai iš lizdo ir rastų savo amžinuosius namus, savo nuolatinę buveinę.

Tos apsigyvenančios sielos – mažutės ir trapios kaip gėlių pumpurai, kurie sapnuoja savo skleidimąsi. Išgirst jas sunku, o galbūt ir neįmanoma, nes pasaulio triukšmas toks garsus ir dominuojantis, neleidžiantis klausytis. O juk kiekviena siela, kiekviena gyvybė – ar tik prasidėjusi, ar jau sapnuojanti savo prabudimą – neapsakomai brangi, kokia mažytė bebūtų.

Tuščioje aidinčioje visatoje ieškodami menkiausių gyvybės požymių, pamirštame, kas esame ir ką turime čia pat, šalia, Žemėje. Kiek graudžių ir baisių legendų sklendo apie pamestus, pamirštus, laumių sukeistus vaikus, paliktus parugėse, miškuose, paupiuose... tos legendos nepalieka mūsų ir šiandien, kabo virš galvos kaip juodas šešėlis, nes žmogaus gyvybę ir šiandien sunku išsaugoti, jau nekalbant apie jos orumą ir apsaugą.

Gyvybė – trapi kaip gėlės pumpuras, nuostabi kaip aušra ir tyra kaip rytinė rasa. Visi mes kažkada buvome tais rasos lašeliais. O ar būsime sidabrinio krioklio gausmu, galime tik tikėti. Tam reikia išlikti švariam.

Renata Šerelytė

Lino Bielinio nuotr.

*ir tada pranašas sako
čia kur yra daug geležies
kur kasmet pražysta linksmi žibuoklynai
kur meilė kaip nimbas aplinkui tylinčią galvą*

*ir užmiega
pranašas pravira burna
užmiega tūkstančiui metų ilgų*

*nubunda štai
laikas praėjęs
prapuolusi meilė
žiedas nuskintas*

*dieve vėl sujuda praviros lūpos
neatsimenu kur ir kada
neatsimenu kas ir kodėl*

*žiema
žvelk žodžiai tavieji įvyko
pasaulį užklojo balta begalinė žiema*

Vytautas Skripka

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

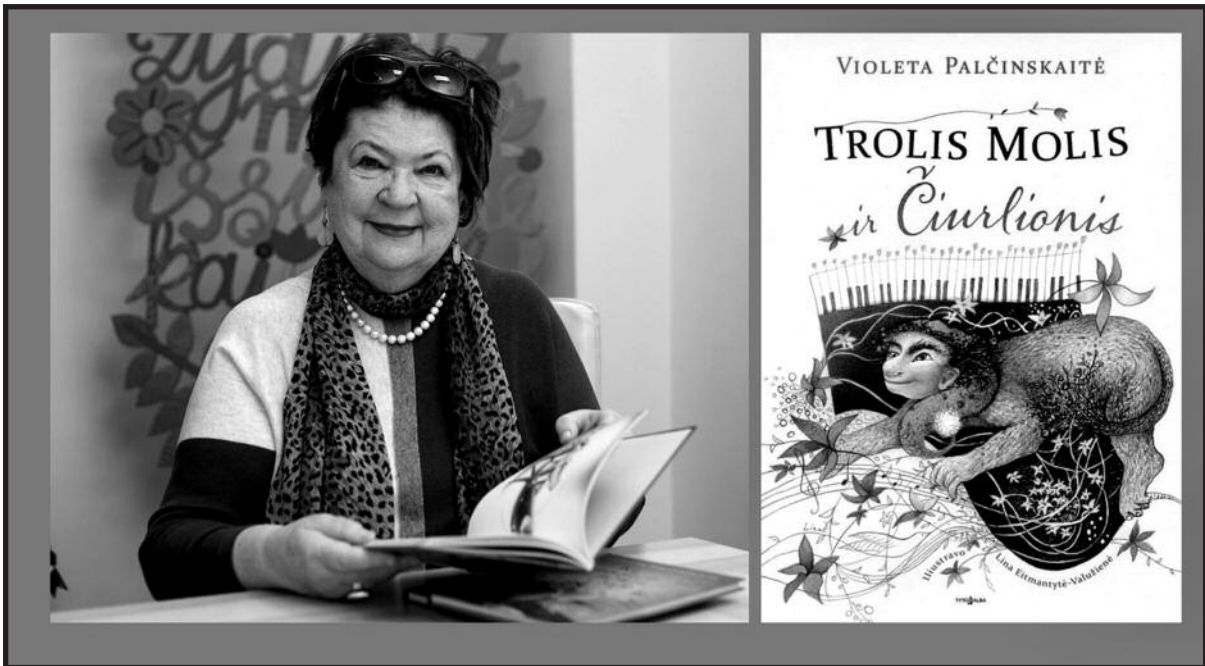
Medijų rėmimo fondas 2025 m. suteikė 18 000 Eur paremti projektą: *DRAUGAS* laikraščio diasporos žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Žibintas naktyje • **2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** Vaikų poetė grįžo prie poezijos suaugusiems (Violeta Palčinskaitė, (2) • **3-as psl. Dalia Poškienė.** 1863–1864 metų sukilimo minėjimui atminti • **4-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Laiko tėkmė dokumentikoje • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** „Nusišypsok mums, Viešpatie”: spektaklio legenda gyva • **6-as psl. Perpetua Dumšienė.** Lietuvos regionų kultūros leidiniai (5) • **7-as psl. Julius Keleras.** Ironijos ir atminties sankirtos: Sauliaus Bareikio „Odė lūzeriui“ • **8-as psl. Spektaklio legenda gyva (tęsinys)**

Kitame numeryje: Marijampolės dramos teatras vėl tampa profesionaliu teatru • Tinginės dienoraštis. Vasaris

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Poetė Violeta Palčinskaitė

Vaikų poetė grįžo prie poezijos suaugusiems (2)

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Pabaiga. Pradžia 2026 m. vasario 14 d. „Kultūroje“

Ar tikrai „Haris Poteris“ vertas tokio dėmesio?

Tiems, kuriems kategoriškai nepatinka „Haris Poteris“, sakau: „Parašykit geriau“. Norint prisikabinti, visada galima surasti prie ko. Šias knygas skaičiau originalo kalba, kai jos dar nebuvo pasirodžiusios mūsų knygynuose, ir džiaugiausi nežabota autorės fantazija, mokėjimu atspėti slaptas paauglio mintis, gerai suregztu siužetu. Originalūs personažų charakteriai. Vietomis stebėjau nelogiškų ir pasikartojančių situacijų. Vietomis man, kaip jau suaugusiai skaitytojai, buvo kiek nuobodokų tekstų. Tačiau... Tačiau džiugu, kad knygos buvo išverstos į lietuvių kalbą. Juk taip nedaug turime panašios literatūros paaugliams. O didžiausias „Hario Poterio“ nuopelnas, mano manymu, yra tas, kad jis milijonus jaunųjų skaitytojų visame pasaulyje sugrąžino prie knygos. Kas begali būti puikiau už nusidriekusias eiles prie dar uždarų knygyno durų!

Kokios knygos, kūriniai vaikams užima ypatingą vietą Jūsų bibliotekoje ar atmintyje? Kodėl?

Anderseno pasakos. Jos visada su manim. Vaikystėje mamos dovanota knyga tik vėliau įgijo tikrąją vertę. Pradžioje ne viską supratau. Gal todėl kny-

ga ypač traukė dėmesį savo paslaptingumu. Tik vėliau atsivėrė potekstės. Gyvenimo samprata. Džiaugsmingas ir poetiškas paprastų dalykų suvokimas ir šviesus liūdesys. Vėliau atsirado „Mažasis princas“. Tada net nesvajojau, kad po daugelio metų su šiuo kūrinio susitiksiu visai kitu aspektu. Turiu galvoje operos vertimą. Na, o dabar užsukę į mano namus, nustebtumėte, pamatę krūvas Astridos Lindgren knygų, išsikūrusių visur – ant stalo ir po stalu, ant palangių ir krėslų, virtuvėje ir svetainėje. Tikrai ne todėl, kad nebūčiau anksčiau jų skaičiusi. Tiesiog turėjau šventišką galimybę ir būtinybę iš naujo pasinerti į nepakartojamą šios nuostabios autorės pasaulį. Kūriau scenarijų miuziklui, skirtam Astridos Lindgren šimtmečiui paminėti. Puikią muziką parašė Giedrius Kuprevičius. Tai buvo Nacionalinės filharmonijos užsakymas, suteikęs tiek man, tiek kompozitoriui daug malonių valandėlių, dar sykį pristatant A. Lindgren herojus Lietuvoje. „Kirvirsavero saloj“ (toks mūsų kūrinio pavadinimas) premjera įvyko pereinamųjų metų gruodį, tačiau man iki šiol nesinori A. Lindgren knygas sudėlioti į lentynas ir palikti Kirvirsavero krantus. Beje, prisiminiau, kaip po premjeros vienas Švedų ambasados darbuotojas juokdamasis prisipažino, jog pasidėjęs žemėlapių ilgai ieškojo tos nesančios salos, tik vėliau supratęs, kad Kirvirsavero sala gyvuoja tik Pepės Ilgakojinės svajonėse ir mūsų, kūrėjų, fantazijoje.

Kaip bevertintume okupacijos metus, iš ekrano ir scenos sklido daugiau gėrio nei dabar. Ne vienas su nostalgija prisimena „Na, palauk“ ir su siaubu kalba, ko gali mažą žmogutį išmokyti vaikiški filmukai, kuriuose nuolat ir žiauriai žudoma, mušama. Ar Jūs, kaip vaikų rašytoja, niekada su kolegomis nebandėte spręsti šios problemos?

Kol neturėsime dvasingos visuomenės, kuriai rūpi ne tik pinigai, bet ir jos vaikų ateitis, menkai tegalėsime ką pakeisti. Blogio industrija labai gaji ir galinga. Kalbos su kolegomis ar pažįstamais liks tik kalbomis, jeigu visuomenė nepareikš savo griežtos

nuostatos. Kita vertus, mes ir patys esame tos visuomenės dalis. Pirmiausia reiktų pasirūpinti tėvams, kad nukreiptų vaikus tikrųjų vertybių linkme. Ne ką geresni filmukai rodomi ir suaugusiems. Tačiau suaugę sugeba atskirti grūdus nuo pelų, o vaikas – ne. Štai kodėl taip svarbu apsaugoti jo bręstančią sąmonę nuo žalingo šlamšto. Tai labai nelengvas ir mums visiems rūpestį keliantis uždavinys.

Kokiais norite matyti ateityje savo pjesių dabartinius žiūrovus?

Norėčiau, kad jie būtų dori, sąžiningi ir įdomūs žmonės. Norėčiau, kad jie, kad ir kokią darbą dirbami, kad ir kokią postą užimdami, išsaugotų savo širdyje ir tą nenuoramą vaiką, tikintį stebuklais ir amžinai trokštantį pakeisti pasaulį. Žinoma, į gera.

Tie mažieji žiūrovai, kurie plojo Jūsų pirmųjų pjesių herojams, jau užaugino savo vaikus. Gal yra buvę kokių įdomesnių susitikimų-prisipažinimų po daugelio metų?

Būta ir susitikimų, ir nutikimų. Sykį prekybos centre, kuriame kartais perku ir gėles, pro duris man iš paskos išlėkė gėlių pardavėja. Pašnabždom paprašė, kad priečiau prie jos prekystalio. Esu gąnėtina išsiblaškiusi, todėl su siaubu pagalvojau, gal pereitą kartą pamiršau užmokėti už gėles. Net šiurpas nuėjo pagaugais. Tačiau pardavėja iš po prekystalio ištraukė gerokai „nuskaitytą“ mano knygą „Senamiesčio lėlės“ ir tarė: „Atpažinau jus. Iš šios knygos mano mergaitės mokėsi skaityti. Dabar jos jau seniai suaugusios. Ar negalėčiau paprašyti autografo?“

Esu girdėjęs apie Jūsų pastovią galimybę viešnagėti Anglijoje, paslaptingoje pilyje su vaiduokliais. Ar tas gandas tikras, ar gal tik kokia eilutė iš Jūsų pjesės-pasakos? Jei tikras, neabejoju, kad tokioje aplinkoje yra užrašytas ne vienas puslapis. Taip?

Apie garsią Škotijos pilį esu rašiusi. Ir kokių tik gandų gandelį nesu ta proga prisiklausiusi. Dar prieš 10–15 metų viešnagė pilyje buvo nedažnas reiškinys. Dabar ir Lietuvoje atkuriami dvarai, restauruojami rūmai, juose apsigyvena žmonės. Nieko nebeįnubėdina. Tačiau pilis, kurioje kartas nuo karto galiu apsilankyti, yra iš tiesų ypatinga. Piliai – 900 metų, ji yra pati seniausia gyvenamoji pilis Škotijoje, kurios šeimininkai kildina save „iš tų pačių Stiuartų“. Pilyje yra viešėjusi Marija Stiuart. Pilyje saugomas tasis gintaro karalienės rožančius, sidabrinis kryžius, vaiko lopšys ir keli jos laišakai. Čia dažnai lankydavosi kaimynystėje gyvenęs rašytojas Walter Scott, būdavo rengiami poezijos ir muzikos vakarai. Teroro laikais čia rasdavo prieglobstį katalikų kunigai. Šeimininkai sako, kad čia niekada nėra buvę žudynių, smurto, prievartos, todėl pilis neturi ir savo vaiduoklio. Tačiau aš ne visai tuo tikiu. Kai pirmą kartą teko ten nakvoti, kas jeigu ne gerasis vaiduoklis pastūmėjo mane vidurnaktį iššokti iš lovos ir, užsidegus visas įmanomas šviesas, nukiūtinti tiesiai prie senovinės knygų lentynos. Va, ten ir atradau vieną tokią knygą – garsaus britų folkloro vaikams tomelį. „Motulės Žasies eilėraščiai“ tapo tikra mano aistra. Juk ne šiaip sau tie poezijos perliukai kažkada buvo spausdinami šalia W. Shakespeare sonetų. Po trupinėlių bandau juos perteikti savo skaitytojams lietuvių kalba. Patikėkite, tai irgi – nemenkas iššūkis.

Šiek tiek žinau apie didelį Jūsų darbą, skirtą W. A. Mozartui. Ar jis jau baigtas? Kada knyga apie „Užburtos fleitos“ atsiradimo istoriją pasieks skaitytojus? Ar tiesa, kad, ją rašant, būta ir mistikos, – turiu omenyje surūdijusį raktą nuo palėpės, kurį, apsistojusi Vienoje sename nedideliame viešbutyje, gavote iš administratoriaus?

„Stebuklinga Mocarto fleita“ turėtų pasirodyti vasario mėnesį, nors buvo skirta jau praėjusiems Mozarto metams. Tai nėra knyga apie operos sukūrimą. Tai – knyga, pasakos forma atpasakojanti pirminį originalų operos siužetą, kuris man pasirodė be galo įdomus savo užslėptomis prasmėmis. Rašant knygą iš tiesų būta ir mistikos. Pradėjusi darbą dieną naktį klausiausi Mozarto operos, už-

Nukelta į 3 psl.

Violeta Palčinskaitė ir Juozas Miltinis, 1974 m.

1863–1864 metų sukilimo minėjimui atminti

Dalia Poškienė

Pasitikome 2026-uosius metus, kurie svarbūs ir įpareigojantys prisiminti iškilias asmenybes, įvykius. Šie metai paskelbti Balio Gajausko metais. Daug atmintinų datų skirta Mažosios Lietuvos veikėjams, raštijos pradininkų jubiliejams. Iškiliai paminėta Lietuvos laisvės gynėjų diena. Praėjo 35 metai nuo Sausio 13-osios, kai pasaulis pamatė, kokia kaina apginta Lietuvos Laisvė.

Sausis svarbus ir minima 1863 metų sukilimo minėjimo data. Jos svarbą, sukilėlių likimus ir apie XIX a. politinius kalinius iš Lietuvos byloja labai svarbus leidinys e-žinytas „Lietuvos politiniai tremtiniai Sibire po 1863 metų sukilimo“. Pirmą kartą skelbiama archyvinė medžiaga. Sibiras lietuviams asocijuojasi daugiausiai su 1941–1953 m. vykdytomis stalinizmo represijomis, o apie kitas, ankstesnes priverstines migracijas, kaip po 1863–1864 m. sukilimo, menkai buvo žinoma.

Leidinio ištakos – 2016 m. VDU dr.

Viktoro Biloto inicijuotas projektas „Lietuvių Sibiriada“. Tai jo dėka iš pagrindinių Sibiro archyvų – Tomsko, Krasnojarsko, Irkutsko, Tobolsko – buvo rasta, kopijuota ir atvežta į Lietuvą daugiau kaip 3 000 istorinių li-tuanistinių dokumentų kopijų, pasakojančių apie XIX a. tremtinius. Iki šiol neturėjome nei vieno sąrašo-žinyno, skirto XIX a. politiniams tremtiniais atminti.

Naujajame leidinyje pateikiama Sibiro archyvuose surinkta informacija apie po 1863–1864 m. sukilimo vykdytus trėmimus iš lietuviškų gubernijų – Vilniaus, Kauno, Augustavo (Suvalkų), sudarytos ištremtų asmenų biogramos ir pateiktos elektronine žinyno forma. Projektą vykdė Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga ir XXVII knygos mėgėjų draugija. Projekto vadovas – dr. Viktoras Bilotas, sudarytojai – Dimitrijus Bepalovas ir Viktorija Jocytė-Bespalova.

Elektroniniame žinyne biogramos išdėstytos abėcėlės tvarka. Leidinys skirtas ne tik tyrinėti, bet ir įamžinti XIX a. tremtinių bei kovotojų už vals-

Kalba E. Strončikas

tybės nepriklausomybės atkūrimą vardus ir atminti. Atlikti tyrimai parodė, kad nors 1863–1864 m. sukilimas Lietuvos istoriografijoje nėra pamirštas, tačiau tremtiniai didesnio dėmesio nebuvo susilaukę.

Pirmasis rengiamo žinyno pristatymas ir aptarimas vyko konferencijoje „Istorijos randai: tremtiniai ir politiniai kaliniai Lietuvos istorijoje iki 1918 m.“, vykusioje LPKTS birželio mėnesį. Įvadiniam pranešime apie projekto svarbą kalbėjo LR Seimo narys, Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos pirmininkas, XXVII knygos mėgėjų draugijos narys prof. Vladas Rakutis. Istorikas Algimantas Daugirdas apžvelgė temą „Lietuvos gyventojų tremtis ir priverstinės emigracijos XIX a. pirmoje pusėje“. LGGRTC sekretoriato vyresnysis patarėjas, XXVII knygos mėgėjų draugijos narys dr. Raimundas Kaminskas pateikė įdomią medžiagą „Apie 1863–1864 m. sukilimo istorinės atminties ženklus ir jų sociologines refleksijas“.

Jaunieji mokslininkai, rengiamo žinyno sudarytojai Viktorija Jocytė-Bespalova ir Dimitrijus Bepalovas pasidalijo projekto eiga ir tąsa apie ištremtuosius po 1863–1864 metų sukilimo: kas jau parašyta ir ko vis dar trūksta? Kalbėta apie tolesnes tyrimų perspektyvas, naujas atminties įamžinimo iniciatyvas. Kaip minėjo dr. Viktoras Bilotas, leidinys bus patalpintas

Dr. Viktoras Bilotas, VDU

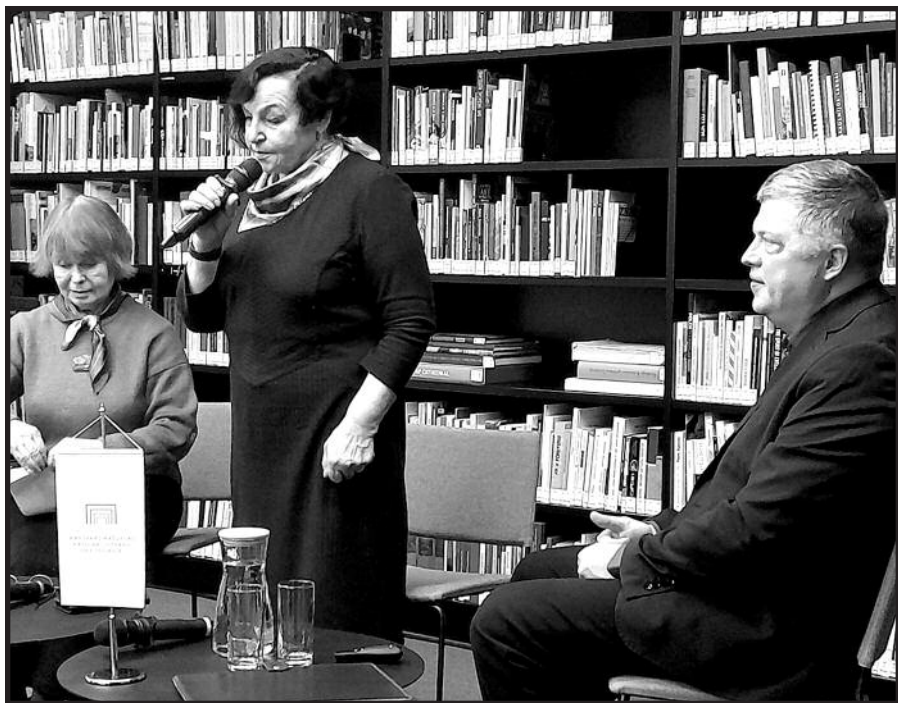
LPKTS partnerių svetainėse.

Tokį leidinį, kuris taps svarbiu įrankiu Lietuvos istorikams, kraštotyrininkams, kultūros ir švietimo atstovams, suteikiant galimybę tęsti ar pradėti naujus tyrimus bei edukuoti jaunąją kartą, o plačiajai Lietuvos visuomenei geriau pažinti XIX a. savo krašto ir šeimos tremtinių istoriją, planuojama išleisti ir knygos pavidalu.

Apie tokį poreikį kalbėta ir Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Valstybingumo erdvėje vykusiam pristatyme. Jame dalyvavo hab. dr. Aldona Prašmantaitė, projekto vadovas dr. Viktoras Bilotas, žinyno sudarytojai Dimitrijus Bepalovas ir Viktorija Jocytė-Bespalova, redaktorė Dalia Poškienė. Po pristatymo dar diskutuota apie leidinio reikšmę, perspektyvas. Išsamiai pasisakė ir teigiamai darbą įvertino LPKTS Vilniaus skyriaus narys dr. Petras Gvazdauskas, Valdybos narys Edvardas Strončikas, kiti renginio dalyviai.

Projekto vykdytojai, partneriai dėkingi LR Kultūros ministerijai už skirtą dalinį finansavimą ir ketina tęsti pradėtą darbą. Dėkoja ir prof. Valdui Rakučiui už reikšmingas konsultacijas ir skatinimą domėti XIX amžiaus lietuvių tautos likimu.

Minint 1863 metų sukilimą, kviečiame atsiversti šį žinyną, skleisti žinią apie Lietuvos žmonių kovas už laisvę ir Nepriklausomybę.

Pristatant e-žinyną

Atkelta iš 2 psl.

rašiau kelias pastraipas, kuriose pasakojau, kaip, atvykusi į Vienos viešbutį, gavau iš administratoriaus didelį surūdijusį palėpės kambario raktą. Tas įvaizdis man buvo svarbus, nes pagal mano sumanymą visi operos personažai naktį turėjo susirinkti būtent tame mano įsivaizduotame palėpės kambaryje. Meluoju, pagalvoju užrašiusi pirmąsias eilutes. Šiais laikais viešbutiai nebeturi surūdijusių raktų, kambariai jau seniai rakinami elektroninėmis kortelėmis. Ir greičiausiai – visai ne palėpėse. Rašyti sunkiai sekėsi, todėl nusprendžiau kelioms dienoms nuskristi į Vieną, juo labiau kad niekada nebuvau ten buvusi. Užsisakiau pirmą pasitaikiusį viešbutį pagal savo kišenę. Įsivaizduokite mano nustebimą, kai administratorius įteikė man didelį parūdijusį raktą nuo palėpės kambario...

Ar daug kūrinių netilpo į rinktinę „Skersgatvio palangės“?

Nedaug. Tikrai nedaug. Nesu labai produktyvi, todėl, deja, negalėčiau pasigirti „šedevrais“ stalčiuje, kurie nesutilpo į vieną ar kitą mano knygą.

Kas šiuo metu gimsta Jūsų paslaptingoje kūrybinėje virtuvėje?

Esu prietaringa. Nemėgstu kalbėti apie būsimus darbus. Kaip jau minėjau, visada traukia tai, kas dar neišbandyta. Dažnai juokauju, sakydama draugams, kad dar nesu išbandžiusi dviejų žanrų: romano ir anoniminio laiško. Antrasis man nepriimtinas, o dėl pirmo... Gal?

Kol nauji kūriniai pasiekia didesnę erdvę, gal juos patikrinte tarp Jums artimų mažųjų klausytojų?

Kiekvienas susitikimas su skaitytojais yra ir naujų kūrinių patikrinimas. Malonu, kada jiems patinka. Būna ir taip, kad jiems labiausiai patinka ne tie eilėraščiai, kurie labiausiai patinka man. Suprantama, kad vaikai mėgsta tai, kas linksma, juokinga, smagu. Tokie kūrinių liai nereikalauja didelio dėmesio sutelkimo. Tačiau rašytojas ne visada turi beatodairiškai taikstyti prie mažųjų skonio. Apdairiai ir protingai, be nuobodulio apraiškų jis turi vesti savo mažąjį skaitytoją į dar neregėtą žemę, kuriose ne vien juokaujama, bet yra ir apie ką pamąstyti.

Violeta Palčinskaitė su mama Sofija, Kaunas, 1987 m.

Nuotraukos iš asmeninio archyvo

2008 m. sausis

19-asis Vilniaus trumpųjų filmų festivalis.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Laiko tėkmė dokumentikoje

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

19-ojo Vilniaus trumpųjų filmų nugalėtojai, Susannos Wallin filmai ir paroda „Trikssterio budynės“, Audriaus Kemežio dokumentinių filmų retrospektyva.

19-ajame Vilniaus trumpųjų filmų festivalyje šiemet kaip niekad buvo gausu programų ir filmų. Dauguma – apie dabarties jaunimo problemas. Filmus vertino festivalio žiuri, kritikai bei programų sudarytojai Riina Mikkonen (Suomija), Tara Karajica (Serbija), lietuvių kino operatorius bei režisierius Vytautas Katkus. Festivalio filmai buvo rodomi

Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio kino teatruose, platformoje ŽMONĖS Cinema.

Šiemet Grand Prix apdovanotas režisierės Mireia Vilapuig filmas „(Nebe)savo odoje“. Filmas itin aktualus: apie tai, kokia menka akimirka teskiria nerūpestingą paauglystę (džiaugsmingus kvailiojimus, staipymąsi begražinant prieš veidrodį suvokus bundantį moteriškumą) nuo realios grėsmės: nuo vyrų žvilgsnių, tarsi nekaltų saldinių ir pasiūlymų bei numanomos prievartos (draugės užuominos telefonu). Tai suvokimas, kai įeini į svetimą erdvę (nepašviatą kupolą) ir suvoki, kad nebesi *savo odoje*.

Geriausiu tarptautiniu filmu paskelbtas režisieriaus Jocelyn Charles „Dievas yra drovus“, geriausiu nacionaliniu – „Sūkurys“ (rež. Linas Žiūra). Specialieji žiuri ir kritikų paminėjimai: nacionaliniame konkurse – „Loving“ (rež. Vesta Tučkutė) ir „Antrasis miestas“, rež. Kristina Savickaitė; tarptautiniame konkurse – „Allrecipes (Idarytas manifestas, rež. David de Rozas).

Išrinktas EFA kandidatas į „European Short Film“ – režisierės Saarlotta Virri filmas „Prisiminimai juda kaip tolimos salos“, tarsi vienas tapybiškas Suomijos pelkės paveikslas, įrodantis, kad ir moksle galimi

netikėtumai, t.y. tiriant gruntinio vandens lygį nusausintame pelkyne sužinoma apie dreifuojančią salą, randamas senovės artefaktas – sumedėjusi gyvatė, naudota, matyt, per tam tikrus ritualus.

Susannos Wallin laiko suvokimas per vaizdo filmus ir jos paroda „Trikssterio budynės“

Festivalyje pirmą kartą išvydome menininkės Susannos Wallin filmų retrospektyvą „Neišmatuojamas laikas“, o iki vasario 21 dienos Lietuvos dailininkų sąjungos meno erdvėje „Medūza“ – ir jos parodą „Trikssterio budynės“, kuri sumanyta kaip šio kino festivalio tąsa ir pristatė S. Wallin naujausius kūrinius, sukurtus Floridoje.

„Kokių gudrybių ar magiškų triukų prireikia, kad pavyktų sudėlioti pasakojimą, apie nugyventą gyvenimą? Wallin gilinasi į laiko struktūravimą ir į kieno rankas patenka pasakojimų kūrimas, su kokiais pasakojimais mes galime gyventi“, – teigiama anotacijoje.

Filmas „Idalia“ – Floridos vaizdai prieš užklupant 2023 metų uraganui, kai pilko dangaus spalva susilygina su jūros spalva, ritasi grėsmės nekeliančios mažos bangelės, dangoraižiai ir automobilių kelias tarp palmių, kimus jūros riaumojimas, toluomoje – keli laivai, pakrantėje – keli praeiviai, tarsi viskas stabilu, nors paūmėja vėjas medžių viršūnėse ir nematyti paukščių, palengva artėja ir jūra. Tada išsyk vandenyno dugne plaukioja žuvis ir kažkas balta (tarsi plėnys, gal plastikas?), filmo pabaigoje – ratas, primenantis Žemės nuotrauką iš kosmoso, apjuostą baltų ir juodų ūkanų.

Vaizdo filmas „Vilo Hilas“ – tekančios upės, plukdančios lapus, šakeles, žiedus ir dar neaiškų ką, vaizdai; upės, kuri pavadinta lordo garbei (lordas Vilo Hilas 1768–1772 metais tarnavo Šiaurės Amerikos kolonijose). Upė plukdo ir joje atsispindinčius baltus debesėlius. Raibuliuoja tai daugiau žiedų, tai dangaus, o DI balsas ištaria kelis sakinius, kurie panašesni į užkoduotą poeziją.

Vaizdo filmas „Lizė“ – apie kaimynės Lizės griau-namus namus, daiktus, kuriuos susirenka kiti (išėjusi amžinybėn Lizė paliko S. Wallin dėžutę su 8 mm kino juostomis, kurių pagrindu menininkė sukūrė šį filmą, rodomą videokapsulėje. „Medūzos“ galerijoje taip pat yra ir keletas objektų (sudžiūvusi kriausė, juodi skudurai, plastiko apsukti laikraščiai, panašūs į smailianosį skėtį), kurie papildo filmą „Lizė“.

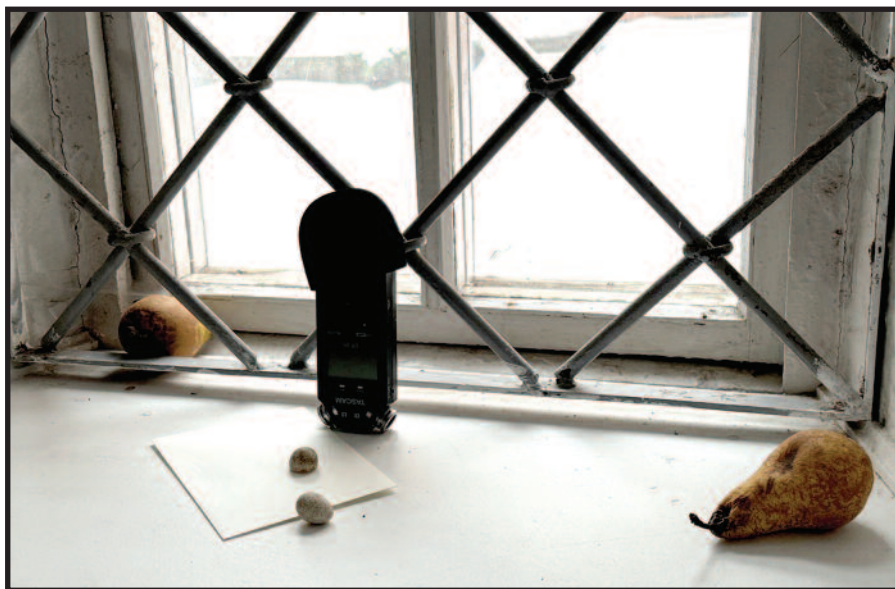
S. Wallin filmai be žodžių, kalba vaizdais (nebylia poezija) apie nebūtį: kai visa nuplauna vanduo, o daiktai, namai tėra laikina (jų vietoje prieš saulutę šildosi aligatoriai), filme „Elva“ – senų praeities kino juostelių peržiūra su kartais sušmėžuojančia maža mergaite prie namų laiptų, vėl ištrinti purvini trūkčiojantys vaizdai, sušmėžuoja moteris (tikriausiai mergaitės mama) sode, vėl neryškūs pelėsių suėsti ir trūkčiojantys juostelės vaizdai. Visa tarsi iš slogaus sapno.

Mįslingas parodos pavadinimas. Pirmiausia išsiaiškinam, kas yra trikssteris. Na, o budynės – tai kiek neutralresnis šermenų pavadinimas. Mitologijoje ir literatūroje šis personažas pasižymi ne jėga, o klaida ir gudrumu (chaotiškais pokštais laužo taisykles ir atskleidžia pasaulio paradoksus, kelia iššūkius normoms, kad išbandytų ar pamokytų kitu, pakeistų realybę, atskleistų tiesą, kuri gali būti naudinga ar žalinga.

Nukelta į 8 psl.

Kadras iš Susannos Wallin filmo

Susannos Wallin parodos fragmentas

Operatorius A. Kemežys, filmuojant „Motėrį ir ledyną“.

Audriaus Stonio nuotr.

„Nusišypsok mums, Viešpatie“: spektaklio legenda gyva

Algis Vaškevičius

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje veikia paroda „Nusišypsok mums, Viešpatie“. Legendinio spektaklio kelionė. Nuo pirmų dienų ji buvo gausiai lankoma, tad apskritai pirmąją tokią Lietuvoje vienam spektakliui skirtą parodą nutarta pratęsti ir ją šiame muziejuje galima aplankyti iki kovo 1-osios.

Režisieriaus Rimo Tumino spektaklio „Nusišypsok mums, Viešpatie“ premjera įvyko 1994 m. lapkričio 4 d. tuomečiame Lietuvos valstybiniame akademiniame teatre, kuriame glaudėsi vietos dar neturėjusi Mažojo teatro trupė. Spektaklis „Nusišypsok mums, Viešpatie“ – brandus ir meninė kalba turtingas darbas, žymėjęs ir reikšmingus pokyčius Mažojo teatro istorijai, ir režisūrinės kalbos raidai Lietuvoje.

Spektaklis buvo sukurtas pagal litvakų rašytojo, jonaviškio Grigorijaus Kanovičiaus romanų dialogiją „Nusišypsok mums, Viešpatie“ ir „Ožiukas už porą skatikų“. Romanuose psichologiškai įtaigiai ir spalvingai įamžinti realių žmonių gyvenimai – lyg paminklas žydų tautai, žmonėms, amžinosioms vertybėms. Šiandien juokaujama, kad spektaklio kūrimo procesas buvo toks turtingas ir įdomus, kad apie jį būtų galima rašyti atskirą romaną.

G. Kanovičiaus romanai originalo kalba pasirodė 1989 m. ir 1991 m., kai Lietuva išgyveno lūžio metus. Stambios apimties romaną adaptuoti scenai buvo tikras iššūkis. Kūrinio inscenizacijai pamatus sudėjo kino režisierius Almantas Grikevičius, 1993 m. bandęs paversti jį kelių serijų kino filmu. Kino industrijai išgyvenant sunkmetį, romanas ėmė keltis į teatro sceną – iš pradžių, žinoma, tik idėjiškai.

Teatro kūrybinio procesu patikėjo verslininkas Daumantas Levas Todesas – jis laikomas spektaklio idėjos autoriumi, taip pat prie spektaklio įgyvendinimo prisidėjęsio finansistai. D. Todeso siūlymu spektaklio idėja pradėjo vystytis Mažajame teatre. Jis tapo saitu sujungusiu kūrybinę grupę su į Izraelį persikeliančiu gyventi romanų autoriumi.

Pagrindinis Efraimo ben Jokūbo Dudako vaidmuo teko aktoriui Sigitui Račkiui, tuo metu atlikusiam Galilėjaus vaidmenį ką tik pasirodžiusiam R. Tumino spektaklyje „Galilėjus“ pagal B. Brech-

Vyresni lankytojai dar prisimena šį spektaklį.

Zenono Nekrošiaus nuotraukos

to pjesė. Spektakliui suvaidinti pasirodė negana vien Mažojo teatro trupės aktorių – Šmulės Senderio vaidmeniui aktorius Vytautas Grigolis atvyko iš Kau- no, Avnerį Rozentalį suvaidinti aktorius Gediminas Girdvainis buvo pakviestas iš Jaunimo teatro, o cha- rizmatiškai meistriškam Chloinei-Genechui vaidmeniui buvo pasirinktas aktorius Vytautas Šapra- nauskas.

Statyti kūrinį buvo pasiūlyta Rimui Tuminui, tuo metu buvusiam Norvegijoje. Oslo mieste režisierius kūrė spektaklį „Vyšnių sodas“. Scenoms sujungti pa- sirinkta kelionės tema, plačiai ir įvairiais kampais plėtojama meno kūrinuose. Atokioje vietoje gyve- nantis akmentašys Efraimas sužino, kad Vilniuje jo sūnus Hiršas pasikėsino į generalgubernatorių – jis suimtas ir bus teisiamas. Efraimas su kaimynu

Šmule Senderiu ruošiasi į kelionę, prie jų nori jung- tis ir pusiau išprotėjęs Avneris Rozentalis – jis pra- radęs parduotuvę, liūdnas ir nelaimingas. Vėliau prie jų prisijungia Chloinė-Genechas, galiausiai Palesti- nietis.

Ypatingas spektaklyje atsiradęs Palestiniečio personažas (akt. Andrius Žebrauskas), kurio nebu- vo romanuose ir kuris reikšmingas pasidaro išryš- kinant spektaklį jungiančią giją. Kelionė į Vilnių – ne tik tiesioginis keliavimas į mažą to meto miestą, bet ir tarpinė stotelė žydai kelionėje į Pažadėtąją žemę. R. Tumino spektaklyje kelionė įgijo ir dar vie- ną prasmę – amžino judėjimo, kuriame dalyvauja žmogus su jausmais, lūkesčiais, skausmu.

Nukelta į 8 psl.

Parodoje atkurta legendinio spektaklio scenografija.

Liucija Armonaitė puikiai prisimena, kaip gimė šis spektaklis.

A. Vaškevičiaus nuotr.

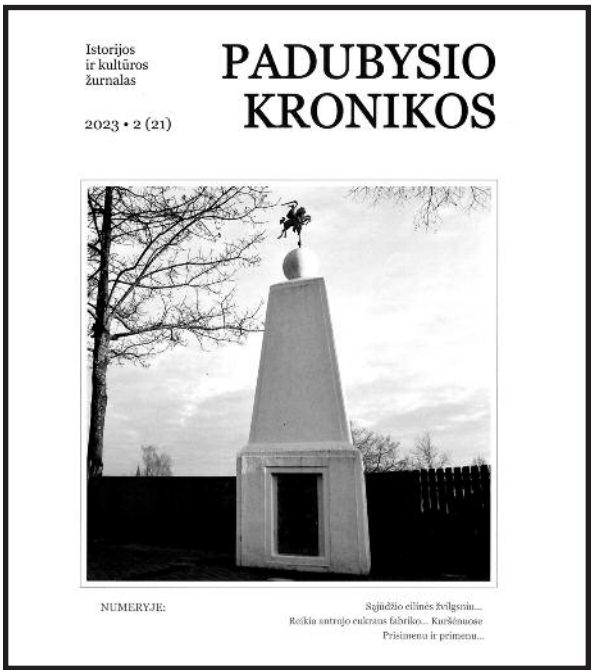
Lietuvos regionų kultūros leidiniai (5)

Perpetua Dumšienė

Pabaiga. Pradžia 2026 m. sausio 24 d. „Kultūroje“

„Padubysio kronikos“

„Padubysio kronikos“ – kultūros ir istorijos žurnalas. Žurnalo sumanytojas – filosofas, pedagogas, politikos veikėjas Romualdas Ozolas. Žurnalo „Padubysio kronikos“ steigėjas – Romualdo Ozolo paramos fondas bei Bazilijonų gimnazija. Bazilionai yra miestelis Šiaulių rajone Bubių seniūnijoje, kuriame mokėsi Romualdas Ozolas. Ankstesniais laikais

Istorijos ir kultūros žurnalas „Padubysio kronikos“

miestelis buvo vadinamas *Padubysys*. Tik vėliau (1749–1836), kai miestelyje veikė Bazilijonų vienuolynas, miestelis buvo pavadintas *Bazilionai*. Tad nuo senojo *Padubysio* pavadinimo ir kilo žurnalo pavadinimas – „Padubysio kronikos“.

Jau yra išleisti 25 žurnalo numeriai, kasmet išleidžiama po 2 numerius. „Padubysio kronikos“ yra leidinys, kurio pagrindas – vertybinės idėjos ir intelektualus dokumentinis turinys. Skiriamas šviesuomenei.

Šiuo metu žurnalui rašo apie 90 autorių – istorikų, teisininkų, kultūros bei visuomenės veikėjų. Rašo be finansinio atlygio.

Nauji žurnalo numeriai būna labai gražiai pristatomi Šiaulių miesto ir rajono bibliotekose – pradedant Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešąja biblioteka. Sukviečiami autoriai, vyksta diskusija publikuotų straipsnių tematika.

Daug idėjų generuojama ir kasmet vykstančiame *Ozolinių sambūryje*. *Jis vyksta* Romualdo Ozolo Bazilijonų gimnazijoje įsteigtame Romualdo Ozolo li-tuanistikos centre. Sambūrio metu visuomet aptariama ir dabartinė kultūros padėtis, geri ir blogi reiškiniai, po to diskusijų tematika persikelia ir į žurnalo puslapius.

„Senvagė“

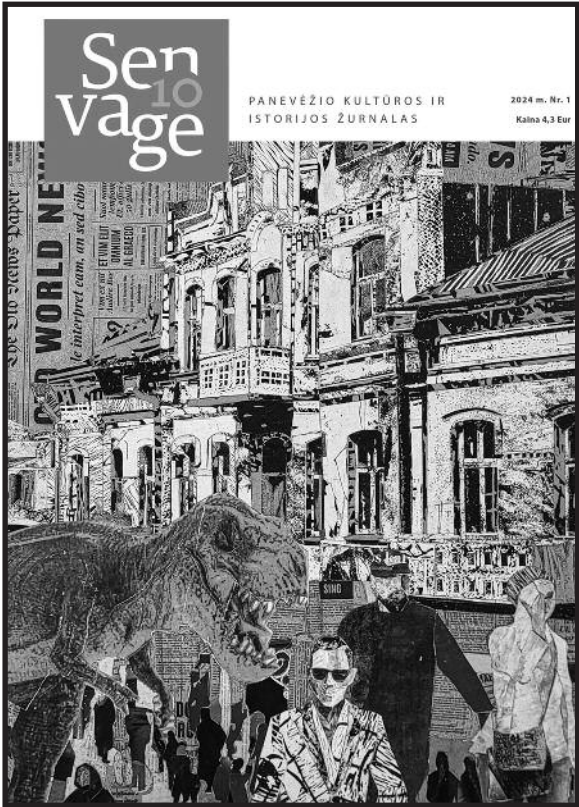
Panevėžio kultūros ir istorijos žurnalas „Senvagė“ leidžiamas 2 kartus per metus. Žurnalas „Senvagė“ turi du interesų laukus – aprašo ir tyrinėja šių dienų Panevėžio kultūrinio gyvenimo tėkmę bei gilinasi į miesto praeitį. O temų rašyti nepritrūksta. Juk Panevėžyje yra ir kūrybiškumo centras „Pragiedruliai“, ir Juozo Miltinio teatras, ir Stasys MU-ZEUM, garsusis Juozo Masiulio knygynas, vyksta plačiai žinomas keramikos simpoziumas.

Žurnalo leidybą aktyviai palaiko miesto kraštotyros muziejus ir viešoji Elenos Mezginaitės biblioteka.

Žurnalas platinamas ne tik kultūros įstaigose, bet ir kavinėje bei restorane.

Kaip ir visi regionų kultūros leidiniai, „Senvagė“ irgi turi gana komplikuo-tą leidybos istoriją.

Pirmi 5 numeriai išleisti 1990–1992 m. Tačiau di-

Panevėžio istorijos ir kultūros žurnalas „Senvagė“

džiųjų Lietuvos valstybės virsmų metais „Senvagės“ leidyba nutrūko, ją pavyko atgaivinti tik 2014 m., kai Panevėžys tapo Lietuvos kultūros sostine.

Šiandien žurnalas leidžiamas sutelktomis „Amalkeros leidybos“, Savivaldybės, miesto Viešosios bibliotekos, didelio būrio profesionalių žurnalistų, istorikų, literatų, fotomenininkų, dailininkų, menotyrininkų, vietinio ir išeivijos jaunimo pagėgomis.

„Radviliškio kraštas“

Kultūros ir istorijos žurnalas leidžiamas nuo 2004 metų.

Žurnalo steigėjai – Radviliškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka ir Vilniaus radviliškėnų bendrija. Leidžia Radviliškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka. Remia Radviliškio rajono savivaldybė.

Skaitytojų laukia pažintis su krašto šviesuoliais bei jų darbais, leidinyje aprašomi nusipelnę kraštiečiai, svarbūs istoriniai įvykiai, reikšmingi kultūros objektai.

Reikia pažymėti, kad nemažai publikacijų skiriama ir Šeduvos miestelio žydų istorijai, pasakojimams apie žydų gelbėtojus. Leidinio autoriai gali manyti, kad yra ir jų gerų darbų, jei šiuo metu Šeduvoje įkurtas žydų istorijos muziejus „Dingęs šetlas“.

„Varpai“

Literatūros almanachas „Varpai“ turi jau labai garbingą istoriją.

Almanachas sumanytas 1942 m. Leidžiamas nuo 1943 m. „Varpų“ sumanytojas – lingvistas prof. Algirdas Julius Greimas (1917–1992). Pirmasis redaktorius – prozininkas Kazys Jankauskas (1906–1996). Sprendimas atnaujinti „Varpų“ leidybą priimtas 1988 m. Atnaujintas leidimas pradėtas 1999 m. Vyriausiasis redaktorius – Leonas Peleckis-Kaktavičius. Ilgą laiką leidinį rėmė SRTRF, Šiaulių miesto savivaldybė,

Leidinyje viena kitos poveikį papildė ir sustiprina filosofija, poezija, proza, publicistika, kultūra, istorija Lietuvoje ir išeivijoje. Pagerbiami ir iikarinių istorinių „Varpų“ kūrėjai, jų praktikuotos klasikams skirtos rubrikos *Senųjų „Varpų“ skambesys*.

Tai plataus kultūros spektro leidinys.

Almanacho kultūrinio gyvenimo vyksmą papildė premijų teikimas, suka-kčių minėjimas, konkursai ir šventės, kurios vyksta ne tik Šiauliuose, bet ir Vilniuje.

Labai graži leidinio mintis: *Likimą kuriame patys, o lemtis priklauso Dievams*.

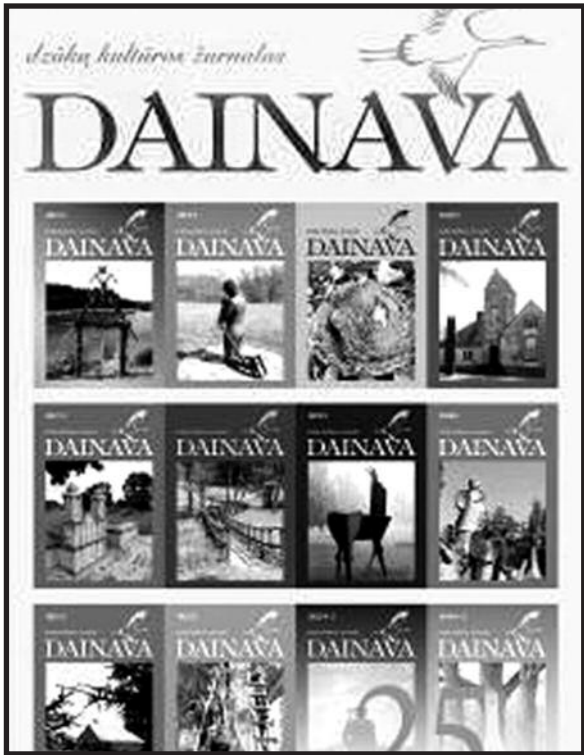
PIETŲ LIETUVOS LEIDINIAI

„Dainava“

„Dainava“ – dzūkų kultūros žurnalas, pradėtas leisti 2000-aisias metais.

Leidžia Alytaus apskrities literatų klubas „Tėkmė“ ir *Dzūkų kultūros draugė*. Leidžiamas 2 kartus per metus.

Leidinyje – Dzūkijos krašto nūdienos kultūros gyvenimo, meno, istorijos puslapiai. Skelbiami iki šiol nežinomi faktai apie partizanų kovas, menininkų likimus Dzūkijoje. Daug kitos įdomios informacijos, įžvalgų. Publikuojami Lietuvos rašytojų sąjungos na-

Dzūkų kultūros žurnalas „Dainava“

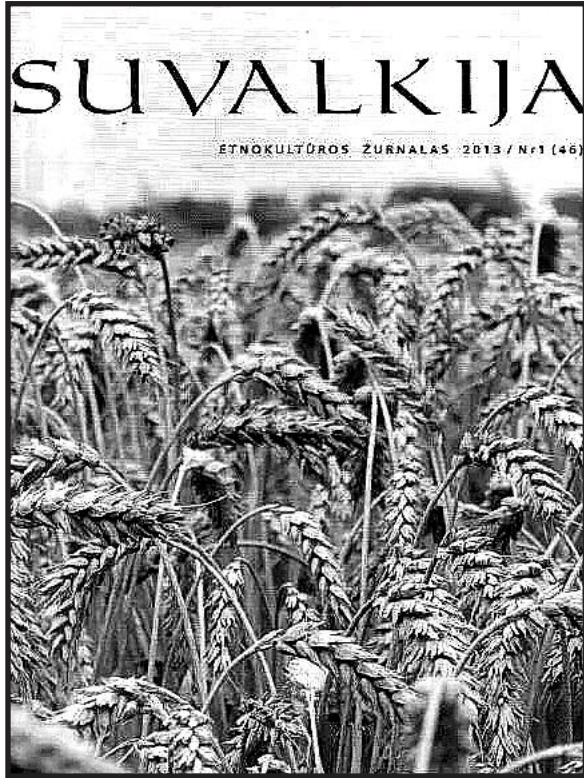
rių, žymių žurnalistų, kultūros darbuotojų tekstai. Žodžiu, daug įvairių temų. Kiekvienam skaitytojui – pagal pomėgį.

Taip pat kiekviename žurnalo numeryje pristatomi iškiliausi dzūkų kaimai. Nusistovėjo ir tradicija kiekviename žurnalo numeryje pateikti tekstų, dzūkų tar-me surašytų.

Žurnale publikuojami iš Dzūkijos kilusių arba dabar čia gyvenančių poetų tekstai, aptariamose naujos knygos.

Na, ir nuolatinis dėmesys skiriamas Alytaus apskrities literatų kūrybai: publikuojami Varėnos rajono literatų klubo „Jievaras“ ir Alytaus apskrities

Nukelta į 7 psl.

Etnokultūros žurnalas „Suvalkija“

Atkelta iš 6 psl.

literatų klubo „Tėkmė“ narių eilėraš-
čiai ir proza.

Žurnalo leidybą remia Lietuvos
kultūros taryba, Druskininkų, Aly-
taus ir Varėnos rajonų savivaldybės.

VIDURIO LIETUVOS
LEIDINIAI

„Suvalkija“

Daug širdies skausmo man kai-
nuoja pranešti, kad kultūros žurnalas
„Suvalkija“ jau nebeleidžiamas. „Su-
valkija“ nustojo eiti nuo 2016 m.

Esu rašiusi „Suvalkijai“ straips-
nius, bendravau su leidinio aplinkos
žmonėmis, pati esu kilimo iš Mari-
jampolės, todėl taip ir sielojuosi.

„Suvalkija“ buvo pradėta leisti
Marijampolėje 1997 metais kaip Prano
Vaičiaičio draugijos leidinys. Leido
asociacija *Sūduvos kultūros fondas*.
Pirmasis redaktorius buvo Justinas Sa-
jauskas. Leidinys turėjo įgaliotuosius
atstovus JAV ir Australijoje.

Keitėsi redaktoriai, 1997–2007 me-
tais redaktorius buvo žinomas kultū-
ros žmogus Zenius Šileris. Kai Zenius
Šileris mirė, jo darbus perėmė Juozas
Skirmantas Paukštys (2007–2008). Po
staigios ir netikėtos redaktoriaus mir-
ties žurnalo leidybos reikalais rūpi-
nosi jo sūnus Skirmantas. „Suvalkija“
buvo vadinama *Kultūros istorijos lei-
diny; Etnokultūros žurnalas*.

Kai prasidėjo kultūros ir ambici-
jų karai – vieni reikalavo pakeisti lei-
dinio pavadinimą ir vadinti *Sūduva*,
kiti kultūrininkai turėjo savų argu-
mentų dėl senojo pavadinimo *Suval-
kija*. Įsivyravus tokiai nelemtai būse-
nai, leidinio kūryba ir leidyba iš viso
sustojo.

Labai apmaudu, nes kultūros gy-
venimas šiame regione labai intensy-
vus.

Pastaraisiais metais Marijampo-
lėje ypač daug džiaugsmo muzikos
gerbėjams suteikia jau tradiciniais
tapę muzikos festivaliai „Šv.Jurgio se-
zonas“, „Marijampole Music Park“,
„Kultūros dienos“. Darbuojasi kelios
leidyklos. Reikšmingus darbus atlieka
Donelaičio draugija, piligriminius ke-
lius rengia Palaimintojo Matulaičio
draugija. O kur dar nuolatinis kultūros
židiny – senoji Rygiškių Jono gimna-
zija, dailės galerijos.

Gyvuoja garsi Sintautų akademija,
kuri vykdo daugelį ilgalaikių reikš-
mingų kultūros projektų, leidžia didelę
išliekamąją vertę turinčias kultūros ir
meno istorijos knygas.

Atgaivintam kultūros žurnalui
temų tikrai nestokotų.

Apie kultūrą dabar kalbama labai
dažnai. Bet, mano manymu, apie re-
gionuose vykstančius kultūros po-
kyčius – tikrai pernelyg retai. Norė-
čiau turėti vilties, kad jau artėja pa-
lankus laikas, kai regioniniai kultūros
leidiniai bus traktuojami ne kaip vie-
tinė krašto kultūra, o kaip labai svar-
bi Lietuvos kultūros dalis. Labai lau-
kiu to laiko, kai regioniniai leidiniai tu-
rės kūrybinį centrinių kultūros leidi-
nių palaikymą, svarbias rubrikas
Lietuvos radijuje, televizijoje, inter-
netinėje žiniasklaidoje.

Tekstas parengtas pagal pasirinktus
kultūros leidinius ir Lietuvos spaudą

Ironijos ir atminties sankirtos:
Sauliaus Bareikio „Odė lūzeriui“

Julius Keleras

Sauliaus Bareikio, žinomo aktoriaus
ir bardo, knyga „Odė lūzeriui“ iš pir-
mo žvilgsnio gali pasirodyti kaip
lengvos, anekdotinės prozos rinki-
nys, paremtas asmeninėmis patirti-
mis, buitinėmis situacijomis ir
šmaikščiais nukrypimais į istorines ar
mitologines erdves. Tačiau šis įspū-
dis apgaulingas. Po regimu pasako-
jimų lengvumu slypi tanki semanti-
nė struktūra, kurioje nuosekliai ap-
mąstomos atminties, tapatybės, kal-
bos ir socialinės marginalijos temos.
„Lūzerio“ figūra čia tampa ne tiek psi-
chologiniu portretu, kiek koncep-
tualia laikysena, leidžiančia auto-
riui užimti stebėtojo, skeptiko ir kar-
tu empatiško liudininko poziciją.

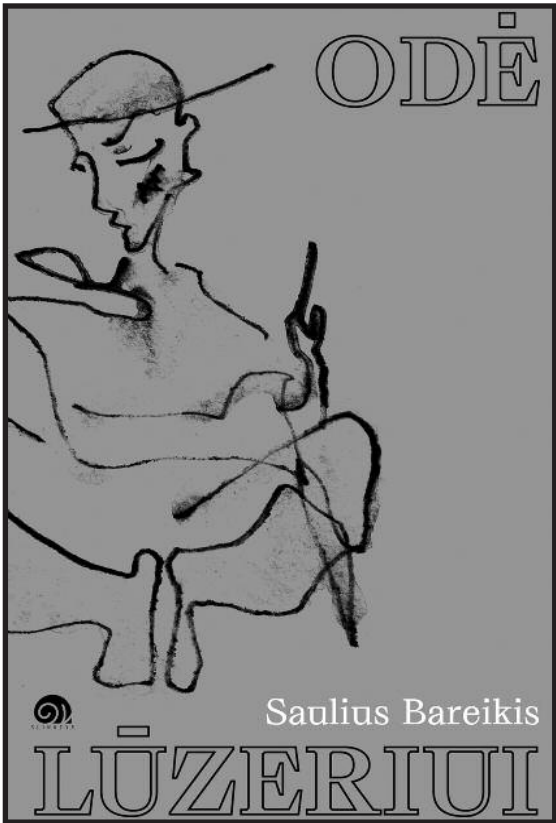
Provokuojantis knygos pava-
dinimas išsyk signalizuoja
ironijos svarbą. „Odė“ tradi-
ciškai siejama su pakylėta, heroī-
zuojančia poetika, o „lūzeris“ – su
nesėkme, socialiniu nepritapimu,
pralaimėjimu. Šių dviejų registrų
susidūrimas jau iš anksto užko-
duoja paradoksa, kuris ir lemia visą
knygos tonaciją: čia šlovinama ne
pergalė, o gebėjimas būti „šone“, at-
sitraukti nuo triumfo naratyvų ir
pažvelgti į pasaulį iš nepatogios,
bet itin kūrybingos perspektyvos.

Bareikio pasakotojas dažnai vei-
kia kaip autobiografinė figūra, ta-
čiau būtų klaidinga šiuos tekstus
skaityti vien kaip memuarinę pro-
zą. Autoriaus „aš“ nuolat maskuo-
jamas ironija, saviironija, stilistine
kaita, todėl tampa labiau funkcija
nei stabilia tapatybe. Pasakotojas lei-
džia sau klysti, abejoti, prieštarau-
ti pats sau, o tai suteikia tekstams
gyvybės ir išvengia moralizuojančio
tono.

Knygos skyriai apie keliones,
vaikystę, vietinius „kazusus“, už-
mirštus vietovardžius ar pseudois-
torines fikcijas sudaro savotišką li-
teratūrinį koliažą. Tačiau ši frag-
mentacija nėra chaotiška. Priešin-
gai, ji atliepia atminties logiką – ne
linijinę, o asociatyvią, grįžtančią,
kartais netikėtai persiklojančią.
Viename tekste pasirodanti detalė –
vietovardis, liaudies dainos eilutė,
atsitiktinis dialogas – kitame sky-
riuje gali įgyti naują prasmę, tapti
platesnio apmąstymo atspirties taš-
ku.

Ypatingą vietą knygoje užima
kalba. Bareikis sąmoningai renka-
si šnekamąją, kartais net šiurkščią
leksiką, tarmiškus posakius, sin-
taksės „lūžius“. Ši jo kalba nėra
stiliaus trūkumas ar „natūralumo“
imitacija – tai estetinė ir ideologinė
pozicija. Autorius tarsi priešinasi
sterilizuotai, normatyvinei kalbai,
parodydamas, kad gyva kalba visa-
da yra netvarkinga, prieštaringa, bet
būtent dėl to – prasminga. Kalba čia
tampa ne tik pasakojimo priemone,
bet ir tyrimo objektu: analizuojami
žodžių skiemenys, etimologijos, liau-
diškų tekstų logika, atskleidžiant,
kaip kalboje užsifiksuoja kolekty-
vinė patirtis.

Skyriuose apie vaikystę atsive-
ria dar viena svarbi teminė linija –
galios ir globos santykiai. „Baba“,
auklės, suaugusiųjų autoritetas vaiz-

Saulius Bareikis. *Odė lūzeriui*. – Vilnius, Slinktys, 2025

duojami be nostalgijos, bet ir be atvi-
ro pasmerkimo. Tai vaikystė, kurioje
meilė persipina su baime, rūpestis – su
kontrole. Tokios patirtys nėra patei-
kiamos kaip trauma siaurąja psicho-
logine prasme, tačiau akivaizdu, kad
jos formuoja pasakotojo santykį su
pasauliu, jo jautrumą smulkioms prie-
vartos formoms, socialiniams ritua-
lams, kasdienėms absurdiškoms si-
tuacijoms.

Istorinės ir pseudoistorinės fikci-
jos knygoje atlieka dvigubą funkciją.
Viena vertus, jos žaidžia su istorinio
pasakojimo autoritetu, parodo, kaip
lengvai „tiesa“ gali būti sukonstruota
iš fragmentų, legendų, lingvistinių
spėlionių. Kita vertus, šios istorijos at-
liepia šiuolaikinio žmogaus patirtį –
migraciją, klajonę, buvimą „tarp“. Tremties, kelionės, bevardžių genčių
motyvai tampa metafora egzistencinei
būsenai, kai žmogus nebeturi stabilaus
centro, bet vis dar ieško prasmės.

Svarbu pabrėžti ir humoro vaid-
menį. Bareikio humoras nėra pavir-
šinis ar skirtas vien pramogai. Dažnai
jis kyla iš situacijų absurdiškumo,
kalbos dviprasmybių, kultūrinių ne-
susikalbėjimų. Šis humoras leidžia
autoriui kalbėti apie skaudžius ar ne-
patogius dalykus be patoso, išlaikant
distanciją, bet neprarandant empati-
jos.

„Odė lūzeriui“ sąmoningai prieši-
nasi sėkmės, efektyvumo ir savireali-
zacijos diskursams, kurie dominuoja
šiuolaikinėje kultūroje. Lūzeris čia
nėra tas, kuris pralaimėjo, o tas, kuris
atsisako žaisti primestą žaidimą. Ši lai-
kysena suteikia knygai etinį matmenį:
ji kviečia permąstyti, ką laikome ver-
te, pasiekimu, prasmingu gyvenimu.

Apibendrinant galima teigti, kad
Sauliaus Bareikio „Odė lūzeriui“ yra
brandi, intelektualiai angažuota kny-
ga, kuri iš pirmo žvilgsnio slepia savo
ambicijas, bet atsiveria kantriam, įdė-
miam skaitytojui. Tai proza, kuri kal-
ba apie „mažuosius“ dalykus – smul-
kias patirtis, nereikšmingus epizodus,
kasdienius dialogus, – tačiau būtent
per juos pasiekia universalius klausি-
mus apie tapatybę, atmintį ir žmo-
gaus vietą pasaulyje.

Papildomai verta atkreipti dėmesį
į knygos santykį su literatūrine tradi-

cija. „Odė lūzeriui“ sąmoningai žaidžia
su žanrinėmis ir stilistinėmis nuoro-
domis, tačiau vengia atviro interteks-
tualumo demonstravimo. Bareikis ne-
nurodo autoritetų, necituoja kanono

tiesiogiai, bet jo tekstuose
nuolat juntama polemika su
herojiškuoju pasakojimu, su
„didžiosios literatūros“ rim-
timi ir užbaigtumu. Ši pole-
mika reiškiasi ne deklara-
cijomis, o pačia pasakojimo
laikysena: fragmentiškumu,
ironija, atsisakymu api-
bendrinti.

Knygos pasakotojas tar-
si sąmoningai renkasi ma-
žąjį mastelį – ne istorinius
lūžius, o kasdienybės ply-
šius, ne ideologines sche-
mas, o asmeninius nesusi-
pratimus. Tokia strategija
leidžia išvengti literatūri-
nio patoso ir kartu sukuria
pasitikėjimu grįstą santykį
su skaitytoju. Skaitytojas
nėra mokomas ar vedamas
„teisingos“ interpretacijos
link, jam paliekama erdvė at-
pažinti, suabejoti, nesutikti.

Ši atvira struktūra glau-
džiai susijusi su knygos eti-
ka. Bareikis vengia vertini-
mo hierarchijų: jis neskirs-
to patirčių į svarbias ir ne-

svarbias, dideles ir mažas. Būtent tai
leidžia „lūzeriui“ tapti centrine figūra
– ne kaip pralaimėtojui, bet kaip tam,
kuris nepaklūsta dominuojančioms
vertinimo sistemoms. Lūzerio laiky-
sena čia suvokiama kaip atsisakymas
dalyvauti nuolatinėje konkurencijoje,
kaip bandymas išsaugoti vidinę
autonomiją pasaulyje, kuriame vis-
kas matuojama efektyvumu ir rezul-
tatais.

Reikšminga ir knygos refleksija
apie rašymą kaip veiksmą. Pasakotojas
dažnai fiksuoja patį pasakojimo proce-
są – abejones, nukrypimus, staigius
asociatyvinius šuolius. Rašymas čia
nėra galutinės tiesos formulavimas, o
bandymas „pagauti“ patirtį jos dar ne-
užkonservavus. Tokiu būdu tekstas
tampa savotišku mąstymo įrašu, kuria-
me svarbus ne rezultatas, o pats kelias.

Tai ypač akivaizdu kalbant apie at-
minties ir kalbos santykį. Bareikis ne
tik prisimena, bet ir analizuoja patį pri-
siminimo veiksmą: kaip jis keičiasi, ką
nutyti, ką išryškina. Atmintis čia nėra
patikima, bet būtent dėl to ji tampa au-
tentiška. Autorius nesistengia jos „su-
tvarkyti“, priešingai – leidžia jai likti
prieštaringai, fragmentiškai, kartais
net nepatogiai.

Knygoje juntama ir švelni melan-
cholija, tačiau ji niekada nevirsta nos-
talgija. Praeitis nėra idealizuojama, o
dabartis – demonizuojama. Tai vei-
kiausiai būseną tarp: tarp ilgesio ir iro-
nijos, tarp prisirišimo ir atsitraukimo.
Tokia laikysena leidžia tekstui išlikti
atviram ir neįkalintam vienoje emo-
cinėje tonacijoje.

Galiausiai svarbu pabrėžti, kad
„Odė lūzeriui“ nėra nei manifestas, nei
kartos portretas, nors kartais gali taip
pasirodyti. Tai veikiau individualios
sąmonės topografija, kurioje atsispindi
platesni kultūriniai ir socialiniai proce-
sai. Bareikis kalba iš asmeninės pa-
tirties, tačiau niekada jos neabsoliu-
tina, leisdamas jai likti viena iš dau-
gelio galimų perspektyvų.

Tokiu būdu knyga įsitvirtina kaip
reikšmingas šiuolaikinės lietuvių eseis-
tinės prozos pavyzdys, kuriame ironija
nėra gynybos mechanizmas, o mąstymo
būdas, o atmintis – ne nostalgijos šalti-
nis, bet kritinio santykio su savimi ir
pasauliu forma.

„Nusišypsok mums, Viešpatie“

Spektaklio kūrėjai (iš kairės) – režisierius Rimas Tuminas, kompozitorius Faustas Latėnas ir scenografas Adomas Jacovskis, 1994 m. Gintaro Janavičiaus nuotr.

Atkelta iš 5 psl.

Charakterių sceninei išraiškai reikšmingi buvo kruopščiai kostiumų dailininkės Aleksandros Jacovskytės parinkti drabužių elementai: Efraimui – paltas-maišas, Chloinei – kepurėlė-jarmulka, Avneriui – bildantys mediniai batai, Šmulei – katiliukas. Ryškiausias scenografo, dailininko Adomo Jacovskio kurtos scenografijos elementas spektaklyje – iš virtinės daiktų „sulipęs“ žydų vežimas, vėlgi, ir tiesioginis, ir universalus kelionės ir paties gyvenimo simbolis. Scenografijoje buvo panaudota ir autentiškų detalių, rastų žydų kvartale.

Spektaklis laimėjo net tris šv. Kristoforus (dabar tai „Auksiniai scenos kryžiai“) – už geriausią režisūrą, geriausią muziką ir geriausią vyro vaidmenį (G. Girdvainis). Tais pačiais metais režisieriui R. Tuminui įteikta Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija už spektaklius „Vyšnių sodas“, „Galilėjus“ ir „Nusišypsok mums, Viešpatie“.

Spektaklis rodytas iki 2006 m. Būtent tais metais, sulaukęs 55 m., mirė aktorius Vytautas Grigolis, kuo pa-

keisti aktorių taip ir nebuvo rasta – vaidmuo buvo pernelyg „suaugęs“ su jį įkūnijusiu aktoriumi V. Grigoliu.

Kai su šios parodos kuratore Liucija Armonaite muziejuje prisėdome ant legendinio spektaklyje naudoto medinio suolo su dar caro laikų Kelių susisiekimo ministerijos logotipu ir paklausiau jos, kaip apskritai kilo mintis parengti parodą, skirtą vienam konkrečiam spektakliui, ji priminė, jog tuo laiku pati dirbo šio teatro literatūrinės dalies vedėja, matė visą spektaklio kūrimo procesą, buvo šalia režisieriaus Rimo Tumino bei aktorių, todėl parodos surengimas tarsi savaime susiklostė, o idėją davė vienas telefono skambutis, kai jau minėtas D. Todesas paskambino ir pasakė, kad saugo spektaklyje „Nusišypsok mums, Viešpatie“ naudotus rūbus, kitas scenografijos detales ir norėtų jas padovanoti muziejui.

Ant šio suolo, vėlesniais metais saugoto Vilniaus mažojo teatro fojė, susėdavo trys legendinio spektaklio žydai, susiruošę pavargusios kumelės traukiamu vežimu iš neegzistuojančio Miškininkų kaimo keliauti į Vilnių. Ant šio suolo rypuodavo Sigitas Račkus vai-

dintas akmentašys Efraimas Dudakas, sielodamasis dėl savo sūnaus Hiršos, šovusio į Vilniaus generalgubernatorių, likimo.

Čia iškalbingai tylėdavo Vytauto Grigolio vandenvėžys Šmulė Senderris, mąstydamas apie Amerikoje gyvenantį sūnų, jo didelį automobilį, auksinį laikrodį ir svajojantis, kad ant jo antkapio iškaltų „misteris“; spirgėdavo Gedimino Girdvainio elgeta Avneris Rozentalis, vis prisimindamas savo bakalėjos parduotuvėlę, sudegusią su visomis razinomis ir cinamonu... Dar tas suolas mena Vytauto Šapranausko Chloinę-Genechą ir jo žydiškus anekdotus.

Pasak kuratorės, visuotinė žiūrovų meilė ir kritikų pripažinimas lydėjo spektaklį ir Lietuvoje, ir gastrolėse toli už šalies ribų. „Tų prisiminimų, sentimentų labai daug išlikę, viskas primena jaunystę, grožį. Tais 1994-aisiais tada Vilniaus savivaldybei priklausęs teatras buvo ties uždarymo riba, neturėjo savo patalpų, trūko pinigų, visi išalkę, nelaimingi, aktoriai vertėsi kitais darbais, kaip kas sugebėjo išsilaikyti. Ir tada atsirado tas inžinierius, verslininkas Todesas, tokio pat amžiaus kaip Tuminas, jis susidraugavo su aktoriais, kai pamatė šio teatro spektaklį gastrolių metu kažkur Žemaitijoje, susižavėjo, norėjo padėti“, – prisiminė pašnekovė.

Anot kuratorės, dalis kostiumų buvo supirktas iš „Humanos“, jie buvo padėvėti, bet puikiai tiko spektakliui. Kai jis baigtas vaidinti, šie daiktai buvo grąžinti verslininkui, jis juos saugojo, o pernai vasarą nutarė perduoti muziejui. Visai netikėtai „Nusišypsok mums, Viešpatie“ scenografiją papildė ir originali stoginė, kurią pavyko atsistatinti aptikti Stiklių gatvėje, anksčiau turėjusioje Žydų gatvės pavadinimą. Čia statybininkai ardė seną pastatą ir tą stoginę, papuoštą Dovydo žvaigžde, sutiko atiduoti. Stoginė su daugybe kitų parodoje pristatomų spektaklio daiktų buvo saugoma sandėlyje, jame net spektaklyje naudotos avižos

puikiai išsilaikė iki mūsų dienų ir jas taip pat galima pamatyti parodoje.

L. Armonaitė labai džiaugėsi, kad šio spektaklio scenografas A. Jacovskis labai palaikė idėją surengti tokią vienam legendiniam spektakliui skirtą parodą, nors būta ir žmonių, kurie labai stebėjosi tokia idėja. „Sutikau pernai rudenį gatvėje vieną pažįstamą dailininkę, kuri paklausė, kuo užsiimu? Kai jai pasakiau, kad rengiu vienam jau 20 metų nerodomam skirtą spektakliui skirtą parodą, ji paklausė, ar aš rimtai kalbu ir ar tik nebūsiu išprotėjusi, nes tokių dalykų dar niekada nebuvo. Bet rezultatu tikrai esu patenkinta, archyvuose pavyko aptikti ir rusų kalba autoriaus parašytą pjesės tekstą, ir jos vertimą. Nuolat mačiau, kiek daug patenkintų lankytojų buvo ir parodos atidarymo metu, ir vėliau, kai vyko įvairūs edukaciniai renginiai. Buvo žmonių, kurie šią parodą aplankė net penkis kartus“, – džiaugėsi ji.

Atidaryme dalyvavo aktoriai, vaidinę spektaklyje, jų artimieji, atvyko ir G. Kanovičiaus sūnus Sergėjus, pasakęs labai gražią kalbą ir prisiminęs tėvo pomėgį pajuokauti. Iš viso susirinko apie šimtas žmonių, kurie dalinosi prisiminimais, turėjo ką pasakyti apie daugelį parodos eksponatų. Nepaisydamas sveikatos problemų, atėjo aktorius A. Žebrauskas, iš savo sodybos Anykščių rajone, kur gyvena pasta-raisiais metais, atvyko kitas aktorius Sigitas Račkus. Ir, žinoma, vis dar aktyviai besidarbuojanti Larisa Kalpokaitė, jos vyras aktorius Jonas Braškys taip pat buvo. Kai sausio 20-ąją buvo R. Tumino gimtadienis, aktoriai bei kiti prie spektaklio dirbę žmonės jį paminėti taip pat rinkosi šioje parodoje.

Sausio pabaigoje paroda turėjo baigtis, bet buvo pratęsta iki pavasario pradžios. Kovo mėnesį ekspozicija iškeliaus iš Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus, bet į sandėlius ir fondus eksponatai dar nenuguls – ji bus perkelta į gimtąją G. Kanovičiaus Jonavą, kur toliau liudys apie legendinį spektaklį ir jo žmones.

Laiko tėkmė dokumentikoje

Atkelta iš 4 psl.

Triksterio pavyzdžiai pasaulio tautų mitologijose, folklore, literatūroje: skandinavų dievas *Loki* yra apgaulės ir chaoso meistras; jorubų *Ešu* – tarpininkas tarp žmonių ir dievų; amerikonų indėnų folklore *Sunaudotojas* – įsikūnija į kojotą, lapę ar varną; lietuvių pasakose *Pica Pau* – gudri lapė, apgaulinėjanti kitus gyvūnus, *Džesteriai* („Žaidimų Sostas“) – chaotiški personažai, pvz., Džokeris (*DC Comics*).

Apie menininkę. Susanna Wallin gimė Švedijoje, gyvena Londone ir Tampoje (Florida, JAV), kuria judančius vaizdus, tekstus, garsus, performansus apie išgyvenamo laiko suvokimą ir jo poveikį delsimui. Jos filmai yra pelnę apdovanojimų, buvo rodyti meno erdvėse MOCA LA, „American Cinematheque“, „Barbican“, BFI, „Whitechapel Gallery“ bei Londono ICA.

Per gyvenimą su kamera: operatoriaus Audriaus Kemežio (1973–2018) kūryba

A. Kemežys – vienas iškiliausių lietuvių kino operatorių Lietuvos kino is-

torijoje. Jis ne kartą buvo apdovanotas *Sidabrinių gervių* prizų, po mirties vasario 16 dieną – Lietuvos nacionaline kultūros ir meno premija. Per gana trumpą savo gyvenimo kelią pasižymėjo neįtikėtinu produktyvumu, kūrybingumu ir išradingumu – sukūrė per 50 įvairaus žanro filmų.

Dokumentinių filmų festivalyje A. Kemežio atminimui buvo rodoma tik A. Kemežio dokumentika, kurią atrinko programos kuratorius – kino režisierius ir scenaristas Lukas Kacinauskas („Ūkų ūkai“ (rež. Audrius Stonys), „Specialistė“ – (rež. Giedrė Beinoriūtė), „Minios“ (rež. Ramunė Rakauskaitė), „Šarka“ (rež. Mykolas Vildžiūnas), „Menestreliai maksi paltais“ (rež. Agnė Marcinkevičiūtė).

Prieš seansą L. Kacinauskas papasakojo įdomių detalių apie A. Kemežį – ir kaip apie bebaimį operatorių, ieškančį geriausio vaizdo, ir kaip apie išradėją (kaip nufilmuoti, kad nereikėtų taisyti kameros į kalnus). Daugelis pasigedo garsiausio A. Kemežio filmuoto (rež. Audrius Stonys) „Moteris ledynuose“ – apie lietuvių mokslininkę Aušrą Revutaitę, kuri 30 metų tyrinėjo Tian Šanio kalnuose Tuiksiu ledyną, deja, tas filmas netilpo į trumpųjų filmų festivalio rėmus.

Autentiška spektaklyje naudota stoginė buvo rasta atsistatinti.

Z. Nekrošiaus nuotr.